

(T)HUIS

DAG VAN DE ARCHITECTUUR DEN HAAG
18 JUNI 2022 / 10-17 UUR / dvda-den Haag.nl

stimuleringsfonds
creatieve industrie

Things
To Make
And Do

Christian
van der Kooy

'Den Haag moet niet een tweede Rotterdam willen zijn'

De woningbouwopgave, de toekomst van de rijkskantoren in Den Haag én de renovatie van het Binnenhof. Rijksbouwmeester Francesco Veenstra schaakt op vele borden tegelijk.

Door Herman Rosenberg

Hij is druk, de rijksbouwmeester. We spreken Francesco Veenstra (49) telefonisch; eerst zit hij in de auto en dan spreekt hij vanuit de hal van het ministerie van Binnenlandse Zaken aan de Turfmarkt. Een belangrijk deel van zijn leven is sinds zijn aantreden in september vorig jaar gevuld met overleggen op allerlei niveaus. En daarnaast is hij ook nog mede-eigenaar van het Delftse architectenbureau Vakwerk. Maar hij doet het allemaal 'met veel plezier', zegt hij, en hij ziet het ook als zijn opgave om bij te dragen aan het verbeteren van ontwerpprocessen en de ruimtelijke ordening in Nederland.

In de persoon van Hugo de Jonge hebben we weer een minister voor Volkshuisvesting én Ruimtelijke Ordening. Een goede zaak?

"Zeker. Zo'n tien jaar geleden is de ruimtelijke ordening op rijksniveau om zeep geholpen met het verdwijnen van het ministerie van VROM. Het idee was dat de markt een grotere rol moest gaan spelen. Maar je hebt in dit land met zijn beperkte ruimte regie nodig. Het is wel jammer dat het een minister is 'voor' en niet 'van'. Zonder eigen ministerie dus. Dan heb je minder slagkracht. Maar het is een begin!"

Woningbouw is dé grote opgave. Hoe kan worden voorkomen dat het land wordt volgebouwd?

"We moeten niet net doen alsof dit iets nieuws is. Nederland heeft er de afgelopen eeuw elk jaar gemiddeld 76.000 woningen bij gekregen door de bevolkingsgroei. Wat nieuw is, is dat de laatste decennia de huishoudens steeds kleiner zijn geworden en dat je dus eigenlijk twee keer zoveel nieuwe woningen nodig hebt. Ongebreideld bouwen in het buitengebied kan niet, dus moet een flink deel van die woningen binnen de bestaande stedelijke gebieden worden gebouwd. Dat betekent ook dat er meer hoogbouw komt."

Den Haag zet met zijn Central Innovation District ook sterk in op hoogbouw. Is dat een goede strategie?

"Hoogbouw kan, maar is niet zaligmakend. Het is maar één kleur op het palet. Veel mensen vinden de oude binnenstad juist aantrekkelijk om de kleine schaal. Je moet je ook afvragen wat de identiteit van je stad is. Den Haag moet niet een tweede Rotterdam willen zijn. Hoogbouw schept bovendien nieuwe problemen. Bijvoorbeeld de kwaliteit van de stedelijke plint (begane grond, red.). Hoe maak je die levendig? Hoe voorkom je dat dat parkeerlagen wor-

den of een zone vol elektriciteitshuisjes? Hoogbouw zet ook de bereikbaarheid en mobiliteit onder druk."

Maar wat dan?

"Een goed alternatief is midden-hoogbouw, zeg maar tot tien lagen. Dat is vaak beter in te passen. Het project Little C in Rotterdam (bureaus CULD en Inbo, red.) is daar een goed voorbeeld van. In dat complex is trouwens ook een toren van achttien lagen opgenomen, maar die domineert niet. Je moet dus over die binnenstedelijke projecten heel goed nadenken en ze heel goed inpassen. Een zorgelijk voorbeeld is de Mall of the Netherlands in Leidschendam. Daar is een gigantisch programma gerealiseerd in een woonwijk met allerlei verkeersproblemen tot gevolg."

Met uw eigen bureau heeft u een plan ontwikkeld voor de Verheeskade in het Laakhavengebied met woontorens van 115 en 70 meter. Niet laag.

"De grond in dit gebied is intussen zo kostbaar geworden dat eigenaren voor een haalbare ontwikkeling wel de hoogte in moeten. Maar dit project past wel bij de nieuwe Laakhaven. Wat ons hier parten speelt, is dat het veel tijd heeft gekost om de planvorming van de opdrachtgever en de gemeente met elkaar in de pas te laten lopen. De enorme bouwopgave, ook in Den Haag, vraagt veel mankracht bij de gemeente. En net als elders is daar ook in Den Haag nu een tekort aan. Ook de steden moeten weer aan regie doen om de grote plannen in goede banen te leiden. En moeten voor de bouwopgave een groter ambtelijk apparaat opbouwen met voldoende kennis en kunde."

Als rijksbouwmeester 'bewaakt u de stedenbouwkundige inpassing en de architectonische kwaliteit van rijksgebouwen'. Daaronder valt ook de renovatie van het Binnenhof. Hoe loopt het?

"Dat project was natuurlijk al lang begonnen voordat ik aantrad. Het is een bijzonder, groot en complex dossier en daar horen mee- en tegenvallers bij. Ooit zelf een verbouwing meegemaakt? Nou, dan weet je dat de aannemer onverwachte dingen gaat tegenkomen waarvoor nieuwe oplossingen moeten worden bedacht. Dat is bij het Binnenhof niet anders. Wat ook meespeelt is dat sinds de start van het project de digitalisering nog verder is ontwikkeld en de veiligheidseisen strenger zijn geworden. Dat heeft gevolgen voor het project."

In verband met de veiligheid komt er een nieuwe, verdiepte publieksgiving

Francesco Veenstra: 'We moeten minder calvinistisch zijn.' | Foto: Arenda Oomen

op de Hofplaats. Is dat wenselijk?

"Dat is inderdaad een behoorlijke ingreep in de stad. Maar wel een die zorgt voor ruimte en veiligheid, en voor een goede verwerking van de publieksstromen. Mijn taxatie is dat de publieksgiving goed kan worden ingepast op de Hofplaats."

De gemeente Den Haag is niet blij met deze toevoeging en moet nog een omgevingsvergunning afgeven.

"De samenwerking tussen rijk en gemeente vind ik gezien de complexiteit van het project tot nu toe indrukwekkend. Dus ik ga er vanuit dat we eruit komen."

Er is al heel wat voorgevallen en misgelopen, inclusief het vertrek van twee gerenommeerde architecten, Ellen

van Loon en Liesbeth van der Pol. Is dit project wel aan te sturen?

"Ik denk dat het nu goed loopt. Er zijn pijnlijke dingen gebeurd. De politisering van dit project is begrijpelijk, maar ook bijzonder groot. Er ontstond opeens het beeld dat er geld over de balk zou worden gegooid, terwijl het mantra is: sober en doelmatig. Maar ik denk dat we niet te calvinistisch kunnen zijn. We bouwen hier geen paleizen voor politici en ambtenaren; we onderhouden ze. Dit is het belangrijkste gebouwencomplex van Nederland en de oudste regeringszetel in de wereld. Die maken we toekomstbestendig voor nieuwe generaties Nederlanders. Achthonderd jaar aan geschiedenis schept verantwoordelijkheden waar we als land niet omheen kunnen. Het zou helpen als we trots zijn op die bijzondere geschiedenis."

'Een goed alternatief is midden-hoogbouw, zeg maar tot tien lagen'

Oude kloosters en hotels bieden soelaas

Nederland, ook Den Haag, ontvangt Oekraïense vluchtelingen met open armen. Maar hoe en waar huisvesten we ze? Bijvoorbeeld in een voormalig klooster.

Door Rob Edens

De oorlog in Oekraïne bracht een vluchtelingenstroom op gang die ook aan Den Haag niet voorbijgaat. Als stad van vrede en recht kan er geen discussie zijn over een Haagse bijdrage aan hun opvang, meent het college van B en W. Dat staat daarin niet alleen; Oekraïense vluchtelingen worden in Nederland met open armen ontvangen.

Maar waar laten we ze, helemaal nu de druk extra hoog is doordat de opvang voor reguliere asielzoekers al overvol zit? Judith Oudshoorn, voormalig gemeenteraadslid en nu locatiemanager namens de gemeente Den Haag, vertelt dat toen duidelijk werd dat er Oekraïners deze kant op zouden komen, er op het stadhuis direct ambtenaren zijn vrijgemaakt. "Voor de korte termijn lukt het meestal wel mensen in een hotel onder te brengen, Haagse hoteliers zijn daartoe zeer bereid. Maar er zijn ook opvangplekken voor daarna nodig. Het is immers niet duidelijk hoelang de mensen hier blijven. Plekken om de vluchtelingen onder te brengen worden sindsdien met man en macht gezocht." Graag maakt Oudshoorn van de gelegenheid gebruik te melden dat er nog altijd opvanglocaties nodig zijn. "Dus: is er bij jou in de buurt een pand waarvan je denkt dat het geschikt is te maken: meld het!"

GOEDE HARTEN

Recent resulteerde de zoektocht in een rapportage van het college aan de gemeenteraad over de plekken die tot nu toe zijn gevonden (zie kader). Oudshoorn: "Het is steeds een afweging of het praktisch mogelijk is. Kan het technisch? Hoe zit het met brandveiligheid? De kosten spelen ook een rol, we werken immers met gemeenschapsgeld." Overigens komen hierbij ook volop goede harten om de hoek kijken: er zijn pandeigenaren die het om niet doen, gas- en lichtkosten voor hun rekening nemen, genoeg nemen met een schappelijke huur of met andere tegemoetkomingen over de brug komen. In het ene geval is het makkelijker om de opvang praktisch mogelijk te maken dan in het andere geval. In het voormalige hotel voor expats van Shell aan de Carel van Bylandtlaan bijvoorbeeld, waren minder aanpassingen nodig dan in een pand dat dienstdeed als school.

Een andere locatie waar Oekraïners tijdelijk wonen, is het voormalig Sint-Jansklooster aan de Treublaan, vlak bij het De Savornin Lohmanplein. Het pand, ooit in bezit van de congregatie van Priesters van het Heilige Hart van Jezus en behorend bij het voormalige

Tevreden Oekraïense vluchtelingen in de recreatieruimte van het voormalige Sint-Jansklooster aan de Treublaan. Links, met de hond op schoot, de Oekraïense Polina. |Foto's: Robert van Stuijvenberg

Sint-Janscollege, gaat tegen de vlakte. Het maakt plaats voor een, aldus projectontwikkelaar Geste, 'woon-zorgconcept'. De kloostertuin blijft behouden 'en is straks vanaf de Treublaan te bezichtigen door de passant. Deze kijkt door een glazen volume, waar zich de gezamenlijke woonkamer bevindt, richting de groene oase', luidt de wervende tekst.

Maar zover is het nog niet. Er wonen nu vluchtelingen – de voormalige kapel doet dienst als spreekruimte. Oudshoorn vertelt dat het klooster in anderhalve maand tijd geschikt is gemaakt voor de opvang van 85 Oekraïners, waar vroeger 35 nonnen en later paters hun thuis hadden. Concreet moet dan worden gedacht aan extra kookmogelijkheden, het plaatsen van een soort festivaldouches en -toiletten en het creëren van extra slaapmogelijkheden. Waar eerst één non verbleef, slapen nu drie Oekraïense vluchtelingen. Die komen soms rechtstreeks uit Oekraïne, soms verbleven ze eerder bij een gastgezin – een situatie die geregeld voor zowel Oekraïners als gastgezinnen toch lastig blijkt te zijn.

PUZZEL

Overigens is het geen sinecure om geschikte groepen vluchtelingen bij elkaar te krijgen, vertelt Oudshoorn. Mensen moeten het langere tijd met elkaar uithouden. "Het is bijvoorbeeld niet handig om mensen met een kattenallergie te huisvesten bij mensen die met poezen op de vlucht zijn geslagen. Als er gemeenschappelijk wordt gekookt, is het zaak rekening te houden met voedselallergieën. Zo zijn er veel meer puzzelstukjes te leggen."

Organisatie opvang

De **Broodfabriek** in Rijswijk is het centrum van waaruit Oekraïense vluchtelingen over de regio worden verspreid. In het evenementencomplex in de Plaspoelpolder, dat in contact staat met het Landelijk Centrum Vluchteling Spreiding, worden vluchtelingen geregistreerd en als het nodig is krijgen ze medische of psychosociale hulp. Vervolgens worden ze doorverwezen naar opvanglocaties. Het rijk verzocht elke veiligheidsregio ten minste tweeduizend Oekraïners op te vangen.

B en W stuurden recent een stuk aan de gemeenteraad waarin de **opvanglocaties** worden opgesomd. Dat zijn:

- Koolwitjelaan (groepslocatie huisvesting statushouders);
- Keizerstraat (voormalig Empire Hotel);
- Juliana van Stolberglaan (voormalig Koninklijk Conservatorium);
- Treublaan (voormalig Sint-Jansklooster);
- Steenhouwersgaarde (Gulden Huis, voormalig verzorgingstehuis);
- Hennegras (voormalige school);
- Carel van Bylandtlaan (voormalig hotel van Shell).

In elke locatie is een **spreekuur** voor vragen over onderwijs, dagbesteding en werk. Extra aandacht is er voor signalen van uitbuiting en mensenhandel. Omwonenden worden steeds tijdig op de hoogte gebracht. Tot op heden zorgde de opvang van Oekraïense vluchtelingen nog nergens voor problemen.

ZATERDAG 18 JUNI 2022 / 10-17 UUR

(T)HUIS

The Hague Architecture Day
Saturday 18th of June 2022 /
Complete English programme
available on dvda-den Haag.nl

Na twee jaar corona mogen we weer bij elkaar op bezoek. Eindelijk weer samen thuis. Dit vieren we met rondleidingen door de stad, ministeries en bijzondere woongebouwen. Tegelijkertijd is de stad in beweging en zoeken veel instellingen een tijdelijk onderkomen, of trekken net in een nieuw gebouw. Niet elke instelling kan direct bezoek ontvangen vanwege de verbouwingen. Zo is Amare bezig met veelbesproken reparaties en ligt het Binnenhof zo open dat bezoek even niet mogelijk is. Toch laten we zien waar er achter de bouwhekken aan gewerkt wordt door middel van een lezing van de Binnenhof-architect Pi de Bruijn.

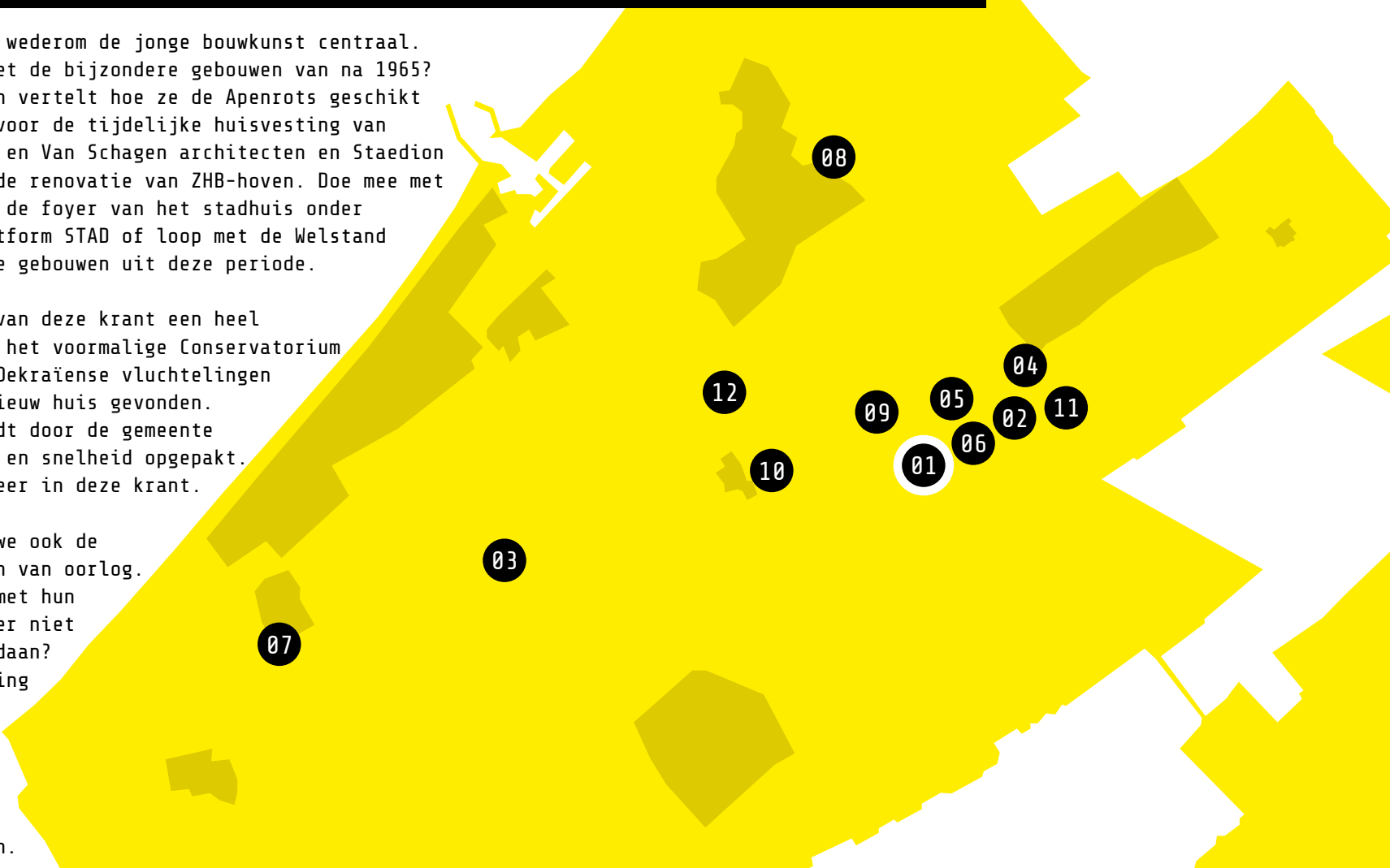
Dag van de Bouw
Zaterdag 18 juni 2022
10.00 - 14.00 uur
dagvandeBouw.nl

Daarnaast staat wederom de jonge bouwkunst centraal. Wat kunnen we met de bijzondere gebouwen van na 1965? Zecc architecten vertelt hoe ze de Apenrots geschikt hebben gemaakt voor de tijdelijke huisvesting van de Tweede Kamer en Van Schagen architecten en Staedion vertellen over de renovatie van ZHB-hoven. Doe mee met de discussie in de foyer van het stadhuis onder leiding van Platform STAD of loop met de Welstand langs bijzondere gebouwen uit deze periode.

Op de voorkant van deze krant een heel ander thuis. In het voormalige Conservatorium hebben 150-200 Oekraïense vluchtelingen tijdelijk een nieuw huis gevonden. Deze opgave wordt door de gemeente met veel passie en snelheid opgepakt. Lees daarover meer in deze krant.

Tot slot laten we ook de andere kant zien van oorlog. Wat gebeurt er met hun eigen thuis, hier niet zo heel ver vandaan? De tentoonstelling Warchitecture legt een link tussen Sarajevo en Kyiv en laat de destructie door oorlog zien. In Den Haag kunnen we destructie door de Tweede Wereldoorlog ontdekken met behulp van de wandelroute Bombardement Bezuidenhout '45 en de herinneringsroute Atlantikwall Den Haag.

We sluiten de Dag af met hoe we ons (t)huis van de toekomst duurzaam kunnen ontwerpen met een lezing over houtbouw.

01 Centraal Informatie Punt Foyer Stadhuis

10.00-16.00 uur Lezingen en debat
10.00-16.00 uur Informatiebalie
📍 Spui 70

Programma Foyer Stadhuis

10.00 uur Openingslezing Pi de Bruijn
Werken aan het Binnenhof
12.00 uur Platform STAD - Lunchdebat
Discussie over de waarde en het hergebruik van Post 65-gebouwen met Monumentenzorg, Zecc Architecten (tijdelijk Tweede Kamergebouw), Staedion en Van Schagen Architecten (renovatie van ZHB-hoven). Aansluitend is er een wandeling naar een Post 65-project.
16.00 uur BNA Knowhow-lezing: Houtbouw in de woningbouw
Tonko Leemhuis van NWA architecten vertelt over het onderzoek naar de toepassing van Cross Laminated Timber (CLT) in de woningbouw.

DAG VAN DE ARCHITECTUUR DEN HAAG

Bijzondere gebouwen / Exceptional buildings

02 Fietsenstalling
Koningin Julianaplein
10.00 - 16.00 uur Open huis
📍 Hoek Bezuidenhoutseweg /
Rijnstraat

03 Groene Mient
10.30, 12.30 en 14.30 uur
Rondleidingen
[Inschrijven dvda-den Haag.nl](https://www.dvda-den Haag.nl)
📍 Limoenhof 1 / Mient 327

**04 Ministerie van EZK
& Ministerie van LNV**
[Inschrijven dvda-den Haag.nl](https://www.dvda-den Haag.nl)
[Legitimatie verplicht](#)
📍 Bezuidenhoutseweg 73

**05 Ministerie van
Financiën***
[Inschrijven dvda-den Haag.nl](https://www.dvda-den Haag.nl)
[Legitimatie verplicht](#)
[Fotograferen niet toegestaan](#)
📍 Casuariestraat 32 (achteringang)

**06 Ministerie VWS
en Ministerie SZW
(de Resident)**
11.00 - 16.00 uur Rondleidingen
doorlopend
[Legitimatie verplicht](#)
📍 Parnassusplein 5

07 Pastoor van Arskerck
12.00; 15.00 uur Rondleidingen
[Inschrijven dvda-den Haag.nl](https://www.dvda-den Haag.nl)
📍 Aaltje Noordewierstraat 6

08 Plesmanduin
Dag van de Bouw
De architect van de Architecten-
kombinatie is ook aanwezig
10.00 uur - 14.00 uur
📍 Plesmanweg 1

09 Raad van State
11.00, 12.30, 14.00 uur
Rondleidingen
[Inschrijven dvda-den Haag.nl](https://www.dvda-den Haag.nl)
15.30 uur, op dag zelf inschrijven
bij Centraal Informatie Punt
[Legitimatie verplicht](#)
📍 Kneuterdijk 22

10 Regent II
Dag van de Bouw
De architect van Geurts & Schulze
is ook aanwezig*
10.00 uur - 14.00 uur
📍 Boutersemstraat

11 Tweede Kamer
9.30 - 15.30 Elk uur rondleidingen
[Inschrijven dvda-den Haag.nl](https://www.dvda-den Haag.nl)
Prijs: 6,-
📍 Prinses Irenepad 1

12 Walden
12.00 - 15.00 Elk uur rondleidingen
[Inschrijven dvda-den Haag.nl](https://www.dvda-den Haag.nl)
📍 Waldeck Pyramontkade 872

Activiteiten / Activities

**Fietstocht Vrienden
van Den Haag**
Thuis in het Central Innovation
District
13.30 uur
[Inschrijven dvda-den Haag.nl](https://www.dvda-den Haag.nl)
📍 Spui 70

Kinderspeurtocht Binnenstad
Zelf te lopen
[Haal de route bij het Centrale
Informatie Punt](#)
📍 Start Atrium, Stadhuis

**Fietstocht Meer groen in
de openbare ruimte!**
Klimaatadaptatie in praktijk
[Inschrijven dvda-den Haag.nl](https://www.dvda-den Haag.nl)

HaAC Fietstocht
Architectuur langs de kust
Ontdek bijzondere gebouwen langs
de Haagse kust
Dinsdag 14 juni
[Inschrijven dvda-den Haag.nl](https://www.dvda-den Haag.nl)

**Schilderswijk by Night /
Bewonerstours**
18.30 uur
[Inschrijven dvda-den Haag.nl](https://www.dvda-den Haag.nl)
Prijs: 15,-
📍 Hoefkade 11

Wandeling Haagse Highlights
Zelf te lopen
📍 Start Spuiplein

**Wandeling Nieuwe Monumenten
Bezuidenhout**
Zelf te lopen
📍 Den Haag Centraal

**Wandeling Post 65-
architectuur**
met lid Welstandscommissie
12.00; 14.00 uur
[Inschrijven dvda-den Haag.nl](https://www.dvda-den Haag.nl)
📍 Spui 70

**Wandeling Vrienden
van Den Haag**
Thuis in het Central Innovation
District
11.00 uur
[Inschrijven dvda-den Haag.nl](https://www.dvda-den Haag.nl)
📍 Spui 70

Tentoonstellingen / Exhibition

Macht - 800 jaar Binnenhof
10.00 - 17.00 uur
Haags Historisch Museum
📍 Korte Vijverberg 7
(gratis toegang met Museumkaart)

**Tentoonstelling
Warchitecture**
De stad in oorlog - van Sarajevo
tot Kyiv.
11.00- 16.00 uur
Atrium, Stadhuis
📍 Spui 70

* kijk op [dvda-den Haag.nl](https://www.dvda-den Haag.nl) voor mogelijke wijzigingen

Fondsen

De Dag van de Architectuur wordt mede mogelijk gemaakt door bijdragen van de Gemeente Den Haag, het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie en de BNA.

Partners

Platform STAD, Bewonerstours Schilderswijk, HaAC, Den Haag Centraal, Vrienden van Den Haag, Gemeente Den Haag, afdelingen Welstand, Monumentenzorg en DSO, projectorganisatie renovatie Binnenhof en anderen.

Kijk voor de laatste stand van zaken op www.dvda-den Haag.nl

Nieuwbouw in negentiende-eeuwse stijl

Nieuwbouwcomplex De Regent moet het sluitstuk worden van het Energiekwartier. "We hebben ons laten inspireren door de negentiende-eeuwse wijken die overal rond het centrum liggen."

Door Tijmen van den Born

'Een statige woontoren,' noemt de ontwerpbrochure van het Haagse architectenbureau Geurst & Schulze het. Nu is De Regent II nog ingepakt in gele doeken, hangt er een lift aan de buitenkant en lopen overal bouwvallers rond, maar dat het een complex met allure wordt, is vanaf het Koningin Emmaplein aan het einde van de Veenkade goed te zien. In de zomer van 2023 krijgen – als alles meezit – de eerste bewoners van de 98 gloednieuwe huurwoningen hun sleutels. De vijftien naastgelegen koophuizen zijn dan ook af.

De Regent II maakt deel uit van een, deels nog te realiseren, nieuwbouwwijk in het Energiekwartier: De Regent. Voorheen stonden er een kerk en een rij oude sociale huurwoningen. Die zijn inmiddels weg en maken stap voor stap plaats voor nieuwe huizen. Dit allemaal ten oosten van de Energiecentrale en grenzend aan de singelgracht rondom het oude centrum. Het project bestaat in totaal uit vier fasen, waarvan de eerste, met 38 sociale huurwoningen en 12 koopwoningen, al af is. "Die worden inmiddels bewoond," vertelt architect Jeroen Geurst. "We zijn in 2017 met het ontwerp begonnen. Wanneer de vierde fase af is, weten we nog niet."

De toren en de aangrenzende lage woningen zijn samen de tweede fase in het bouwproces; het terrein waar nu wordt gewerkt, is op de Dag van de Bouw voor publiek toegankelijk. In elk van de vier fasen wordt een woonblok gerealiseerd. Als dat klaar is, blijft in het midden een autovrij plein over. Wie het terrein op de Dag van de Bouw bezoekt, ziet het eindresultaat nog niet: één blok is inmiddels klaar, aan het tweede wordt nu gewerkt, het derde is nog leeg en op de plek van het vierde staat momenteel een uitvaartcentrum. Dat wordt in de toekomst afgebroken.

BINNENSTAD

De nieuwbouw ligt weliswaar in het Energiekwartier, maar het bureau Geurst & Schulze heeft ervoor gekozen het ontwerp meer bij de huizen aan de singelgracht aan te laten sluiten. Geurst: "We hebben ons laten inspireren door de negentiende-eeuwse wijken die overal rond het centrum liggen. Het ligt zo nadrukkelijk aan de Noord-West Buitensingel, dat we vinden dat het ontwerp meer op de binnenstad ge-

De hoge woontoren en het binnenplein. | Artist's impression: PR

oriënteerd moet zijn."

Dat komt in meerdere aspecten van de bouw terug, onder andere in de verschillende tinten metselwerk. "Daardoor doen de woningen aan die in het Zeeheldenkwartier en het Regentessekwartier denken," zegt Geurst. "En er is er een aantal met een erker, die kunnen toekomstige bewoners van een koophuis zelf aan het ontwerp toevoegen."

Dat brengt Geurst bij de gevels van de verschillende gebouwen die samen de buurt vormen. Want een wijk met sociale huurwoningen, huurwoningen in de vrije sector en koophuizen betekent mensen met een verschillend inkomen. "Voor ons is het van belang dat je aan de buitenkant geen inkomensverschillen kunt zien, en dus hebben we ervoor gekozen om heel duidelijk één architectuur te maken. De sociale huur heeft even dure kozijnen als de koopwoning,

dus je ziet aan de buitenkant niet of mensen meer of minder te besteden hebben."

BINNENPLEIN

Tussen de vier huizenblokken vormt het autovrije binnenplein in de toekomst het bruisende midden. "Dat is wel pas af als het vierde blok er staat," vertelt Geurst. "Want dan is het ingesloten." De laagbouw van de vier blokken – in de fase die nu wordt gerealiseerd: de vijftien koopwoningen – grenst aan het plein, en ook de balkons kijken erop uit. Geurst verwacht dat het een ontmoetingsplek voor de buurt wordt: "Bewoners kunnen er van alle kanten naartoe. En we hopen ook dat het een kinderrijk wijkje gaat worden, het pleintje dient dan als speelruimte."

Behalve dat ze buitenruimte hebben, voldoen de huizen ook aan de meest re-

cente duurzaamheidscriteria. Ze worden aardgasloos opgeleverd, de nabijgelegen Energiecentrale verzorgt de stadsverwarming. "Het is nog niet heel efficiënt," vertelt Geurst over de stadsverwarming, "maar dat wordt in de toekomst beter." Verder krijgen de vier blokken groene daken mét daarbovenop zonnepanelen. De reeds gerealiseerde sociale huurwoningen hebben die al. Ook zijn in het ontwerp vogelkasten opgenomen, waar vogels hun eieren kunnen uitbroeden.

Wie op de Dag van de Bouw De Regent bezoekt, ziet het sluitstuk van het Energiekwartier in wording. Klaar is het nog niet, en ook de huurprijzen van de appartementen in de toren zijn nog niet bekend. Die communiceert Vesteda – de woningbelegger die De Regent II realiseert – begin volgend jaar. Dan start ook de verhuur.

'We vinden dat het ontwerp op de binnenstad georiënteerd moet zijn'

3D-tijdreis door Plesmanduin

De Dag van de Bouw komt precies op het juiste moment voor het wooncomplex Plesmanduin. In het voormalige KLM-hoofdkantoor ligt nu de hele geschiedenis bloot "Het is een heel avontuurlijk gebouw."

Door Jasper Gramsma

Het monumentale gebouw Plesmanduin zit in het collectieve geheugen van de Hagenaar. Het jarendertig-ontwerp van architect Dirk Roodenburg, dat hij maakte in opdracht van zijn jeugdvriend en KLM-directeur Albert Plesman, is een waar landmark op de grens van stad en duinen. Maar slechts een enkeling kwam er ooit binnen: eerst was die eer voorbehouden aan de medewerkers van de Koninklijke Luchtvaart Maatschappij, later aan de ambtenaren van het ministerie van – hoe toepasselijk – Verkeer en Waterstaat.

"Met de transformatie naar een woonfunctie raakt het gebouw veel meer verbonden met de samenleving," zegt verantwoordelijk architect Dennis Hofman van Architecten-kombinatie. "Het is bedoeld voor zeer diverse doelgroepen; er komen grondgebonden woningen, appartementen in allerlei formaten, penthouses, expatwoningen, een logiesfunctie en in het paviljoen zelfs een horecagelegenheid voor de hele stad. En dat allemaal in zowel een stedelijke als landschappelijke omgeving."

TOUR

Voorlopig staan er nog bouwhekken om de locatie, maar die gaan speciaal voor de Dag van de Bouw op zaterdag 18 juni even van het slot. Bouwhelm op, veiligheidsvest aan en je mag naar binnen voor een tour. Wat hebben Hofman c.s. de bezoekers te vertellen? "Bijzonder is dat we in dit stadium alle fases van de transformatie kunnen laten zien. Bij de hoofdentree aan de zijde van de Badhuisweg zijn de modelwoningen al ingericht, terwijl aan de kant van het paviljoen nog de oude, leeggehaalde kantoren te zien zijn."

Bij de rondleidingen worden bezoekers in groepjes door het complex en zijn historie gevoerd, als een driedimensionale tijdlijn. "Weinig mensen weten dat het zo'n avontuurlijk gebouw is," aldus Hofman. "Alleen al omdat het deels vóór en deels na de oorlog is gebouwd. Dat zie je aan de structuur. Zo heeft alleen de oudste vleugel een kostbaar koperen dak en zijn de naoorlogse bakstenen zachter dan de vooroorlogse. Zulke verschillen in kwaliteit kunnen we op deze dag mooi van dichtbij laten zien."

Hoewel Hofman Plesmanduin kent als zijn broekzak, wordt hij nog vaak verrast. "Dat heb je met een oud pand

van deze omvang (22.000 vierkante meter, red.) dat al veel 'bewoners' heeft gehad. Je merkt het bijvoorbeeld bij het inprijken van de installaties: je denkt te weten hoe het zit, totdat het een verdieping hoger ineens anders blijkt. Dat vraagt veel scherpte. Gelukkig hebben ontwikkelaar Impact, aannemer Van Wijnen, installateur Roodenburg en wij als architecten dezelfde hoge ambities."

NATUURSTEEN

Naast onaangename ontdekkingen komt de bouwkundige ook leuke dingen tegen. "Doordat we het proces zorgvuldig aanpakken, hebben we prachtig natuursteen achter het stucwerk tevoorschijn kunnen halen. Dat zijn details die straks echt iets toevoegen aan de woonbeleving." Dat geldt ook voor het herstellen van de verbinding tussen de monumentale kernen in het gebouw. Hofman: "Met een paar mutaties behouden we het utilitaire karakter, maar verzachten we dat iets om het gebouw geschikt te maken voor wonen."

Even zorgvuldig is de architect met de karakteristieke buitenkant. "Om Plesmanduin voor de ontwikkelaar en de toekomstige bewoners aantrekkelijk te maken doen we een aantal ingrepen, zonder te concurreren met het oorspronkelijke ontwerp," legt hij uit. "Op de verdiepingen voegen we buitenruimte toe met een staalconstructie vóór de gevel in dezelfde maatvoering. En in de kapverdieping, waar vroeger de techniek zat, stansen we haast onzichtbare patio's voor lichtinval in de lofts."

NIEUWBOUW

De nog aan te vangen nieuwbouw van drie bouwblokken achter het monument is ook een geesteskind van Architecten-kombinatie, maar heeft een eigen, hedendaagse identiteit. "Daarvoor hebben we expliciet gekozen, juist vanwege het sterke karakter van Plesmanduin," stelt Hofman. "Als je zou proberen iets historiserends aan de bestaande situatie te plakken ondermijnt dat de kracht; het is een ensemble van vleugels dat destijds alzijdig is ontworpen, daar moet je niets aanbreien met verwante stijlen." Voor de nieuwbouw ontstaat ruimte door de sloop van een latere uitbreiding van het ministerie, de zogeheten 'Saxofoon'.

Waarmee wel verbinding is gezocht tussen het monument en de nieuwbouw, is de plek in het landschap. "Het nieuwe complex aan de kant van de hoofdentree vormt straks sa-

Op de verdiepingen wordt met een stalen constructie buitenruimte toegevoegd. |Foto: PR

men met de bestaande vleugel het kader voor het voorplein," legt Hofman uit. "De twee kruisvormige volumes erachter hebben afgeronde vormen en zijn zo gepositioneerd dat het landschap tot aan de gevel van Plesmanduin wordt doorgetrokken. Veel meer dan nu krijgt de locatie daarmee een open en groen karakter."

Tegelijk met de Dag van de Bouw is Hofmans architectenbureau vertegenwoordigd op de Dag van de Architectuur met een getransformeerd kantoor aan de Waldeck Pyramontkade, ter hoogte van de kruising met de Laan van Meerdervoort. "Maar het leuke van de Dag van de Bouw is nu juist dat het nog niet af is," onderstreept Hofman. "Alle betrokken partijen, zoals installatiebedrijf Steegman, de restaurateurs van Van der Vegt en natuursteenleverancier Stonewharf, zijn aanwezig met hun eigen expertise. En vanuit jouw invalshoek als opdrachtgever, aannemer of bewoner kun je die mensen aanspreken en vragen stellen. Dat maakt het charmant."

Dag van de Bouw, zaterdag 18 juni op 139 locaties in heel Nederland. Plesmanduin is te bezoeken tussen 10.00 en 14.00 uur. Meer informatie: www.dagvandebouw.nl, www.plesmanduin.nl en www.architektenkombinatie.nl

'We kunnen alle fases van de transformatie laten zien'

KOM NAAR DE DAG VAN DE BOUW!

18 juni: Dag van de Bouw. Dé dag waarop je ziet wat er achter de bouwhekken van de mooiste bouw- en infraprojecten gebeurt! Ook bij jou in de buurt. Ben jij erbij?

Kijk op www.dagvandebouw.nl voor meer informatie!

Een initiatief van

BouwendNederland

**DE
BOUW
MAAKT
HET**